

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: ЗАПОБІГАННЯ ФІНАНСОВИМ ЗЛОЧИНАМ¹

МИРГОРОД Валерія Валеріївна - доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Сумського державного університету

<https://orcid.org/0000-0002-3302-221X>

ГОЛОХА Аріна Романівна - студентка 4-го року навчання Сумського державного університету

<https://orcid.org/0009-0003-1313-2459>

УДК 347.73

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.46>

У статті досліджено механізми державного регулювання віртуальних активів у контексті запобігання фінансовим злочинам. Особливу увагу приділено питанням відмивання грошей, фінансування тероризму, ухилення від оподаткування та використання криптовалют у кіберзлочинах. Проаналізовано основні ризики, пов'язані з анонімністю та децентралізацією криптовалютних транзакцій, а також методи їх мінімізації через державне регулювання.

Розглянуто міжнародний досвід у сфері правового контролю за цифровими активами, зокрема рекомендації Фінансової групи з боротьби з відмиванням грошей (FATF), директиви Європейського Союзу та підходи окремих країн, таких як США, Велика Британія та Німеччина. Визначено, що ключовими інструментами державного регулювання є впровадження обов'язкової ідентифікації користувачів (KYC/AML), моніторинг транзакцій за допомогою блокчейн-аналітики, створення правових механізмів конфіскації незаконно отриманих цифрових активів та впровадження системи оподаткування криптовалютних операцій.

Акцентовано увагу на проблемах законодавчого регулювання криптовалют в Україні, зокрема на необхідності імплементації міжнародних стандартів у національне право, розробки механізмів фінансового контролю та співпраці з міжнародними організаціями. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення державної політики у сфері віртуальних активів, включаючи підвищення

прозорості криптовалютних операцій, розширення державного контролю за криптобіржами, стимулювання звітності та посилення відповідальності за використання криптоактивів у злочинних схемах.

Отримані результати можуть бути використані для формування національної політики щодо цифрових активів, розробки законодавчих ініціатив та впровадження сучасних технологій контролю у сфері фінансового моніторингу. Важливим аспектом є також розвиток міжнародної співпраці для ефективного обміну інформацією та координації заходів із запобігання фінансовим злочинам. Подальші дослідження у цій сфері можуть зосереджуватися на аналізі ефективності вже впроваджених регуляторних механізмів та оцінці їхнього впливу на економічний розвиток країни.

Ключові слова: державне регулювання, віртуальні активи, криптовалюти, фінансові злочини, фінансовий моніторинг, відмивання грошей.

Постановка проблеми

Стрімкий розвиток ринку віртуальних активів спричинив появу нових викликів для державного регулювання, зокрема у сфері запобігання фінансовим злочинам.

¹ Робота виконана в рамках проєктів: «Засади діяльності правоохоронних органів у сфері контролю за системою залучення і використання МТД: глобалізаційний вимір» № 0124U000635, «Інтеграційна парадигма цифрової трансформації в системі протидії фінансовій злочинності: синергетичний підхід до превенції та боротьби» № 0125U000602.

Анонімність, децентралізований характер криптовалют та відсутність єдиних міжнародних стандартів контролю значно ускладнюють виявлення та протидію таким правопорушенням, як відмивання грошей, ухилення від оподаткування та фінансування тероризму. В умовах цифрової трансформації економіки держави змушені адаптувати свої законодавчі системи до нових реалій, розробляючи ефективні механізми моніторингу та контролю за криптовалютними операціями.

В Україні процес регулювання ринку віртуальних активів лише формується, і питання фінансового моніторингу та податкового регулювання криптовалютних операцій залишаються неврегульованими. У зв'язку з цим необхідним є детальний аналіз сучасних підходів до регулювання цифрових активів та розробка дієвих механізмів державного контролю, які б дозволили ефективно запобігати фінансовим злочинам у цій сфері.

Метою статті є аналіз існуючих підходів до державного регулювання віртуальних активів у контексті запобігання фінансовим злочинам, дослідження міжнародного досвіду у цій сфері, а також розробка пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання криптовалютного ринку в Україні.

Стан опрацювання проблематики

Дослідження віртуальних активів та особливостей їх обігу привертало увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема таких учених, як С.О. Грицай, А.Й. Іванський, І.І. Ковалевич, М.П. Кучерявенко, А.А. Кудь, А.С. Овчаренко, К.Г. Некіт, Є.М. Смичок та інших. Однак, попри значну кількість наукових праць, присвячених цій тематиці, питання правової природи віртуальних активів залишається актуальним і потребує подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу

Стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема технології блокчейн, спричинив появу віртуальних активів, таких як криптовалюти, токени та інші цифрові

інструменти. Ці активи відкривають нові можливості для інновацій у фінансовій сфері, однак водночас створюють значні ризики, пов'язані з фінансовими злочинами, такими як відмивання грошей, фінансування тероризму та шахрайство. Державне регулювання віртуальних активів стає необхідним інструментом для забезпечення фінансової стабільності, захисту прав споживачів та запобігання злочинній діяльності.

Верховна Рада України, слідуючи світовим тенденціям та враховуючи позицію Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), яка використовує термін «віртуальні активи», ухвалила Закон України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX [1]. Проте, закон досі не набув чинності через відсутність затвердження відповідних змін у податковому законодавстві щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами.

Закон містить низку невизначеностей і суперечностей, зокрема щодо терміну «віртуальний актив». Вперше це поняття було закріплено в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 № 361-IX, де зазначено, що «віртуальний актив – цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей» [2]. Водночас, відповідно до Закону України «Про віртуальні активи» (не набрав чинності), ці активи розглядаються як нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене у вигляді сукупності даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав [1].

Системний аналіз положень законодавства свідчить, що віртуальні активи в Україні не визнаються засобом платежу і не можуть використовуватися для обміну на майно, роботи чи послуги.

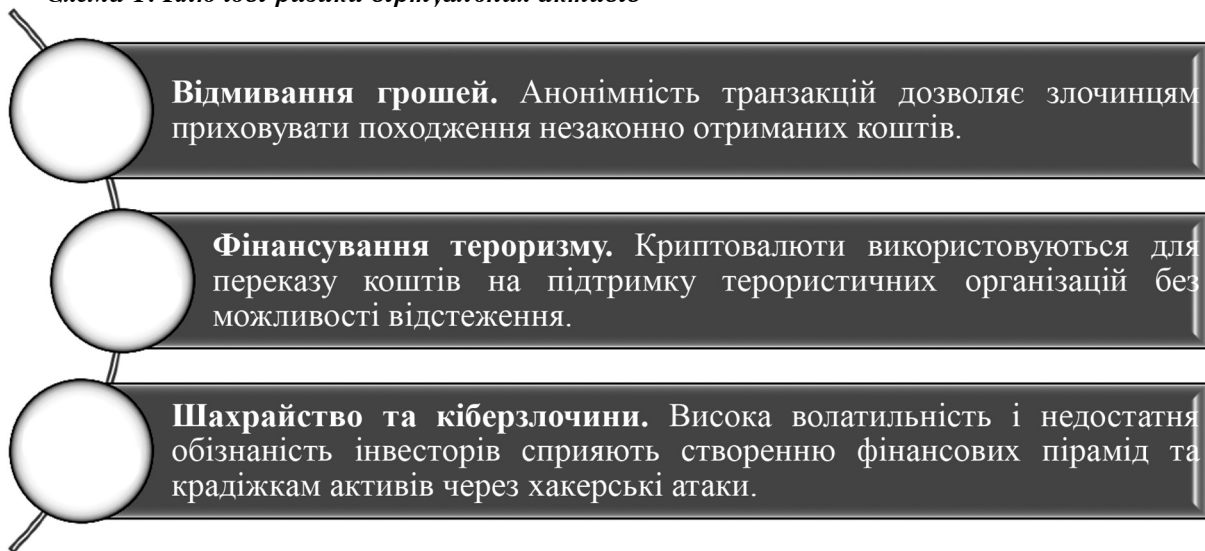
Обговорення, дискусії, актуально

За визначенням Фінансової групи з боротьби з відмиванням грошей, віртуальні активи (криптоактиви) – це будь-яке цифрове представлення вартості, яким можна торгувати, передавати або використовувати для оплати. Вони не включають цифрове представлення фіатних валют [3].

Віртуальні активи мають багато потенційних переваг і небезпек. Вони можуть зробити платежі простішими, швидшими і дешевшими, а також надати альтернативні методи для тих, хто не має доступу до звичайних фінансових продуктів. Однак вони значною мірою нерегульовані, а також можуть знецінюватися і є вразливими до кібератак та шахрайства.

Основні ризики, пов'язані з віртуальними активами, включають:

Схема 1. Ключові ризики віртуальних активів

Джерело: створено авторами

Ці загрози вимагають створення ефективних регуляторних механізмів, які б збалансували інноваційний потенціал віртуальних активів із необхідністю захисту суспільних інтересів.

Отже, віртуальні активи визначимо, як цифрові вираження вартості, які можуть бути використані для платежів, інвестицій чи переказів у цифровій формі. Їхня децентралізована природа, анонімність транзакцій та відсутність посередників роблять їх привабливими для користувачів, але також ускладнюють контроль з боку державних органів

Сформувавши визначення поняття віртуальних активів, варто зазначити, що успішний досвід державного регулювання свідчить: ефективна реалізація фінансового сектору економіки можлива за умови побудови системи державного регулювання на основі чітких принципів. Вони слугують надійними правовими орієнтирами, які спрямовують діяльність правозастосовчих органів, забезпечуючи необхідну диференціацію правового регулювання, дотримання законності, стабільність юридичної практики, утвердження соціальної справедливості та підвищення ефективності правозастосування.

Принципи державного регулювання, як слушно підкреслює Цукан С.В., є результатом узагальнення характерних зв'язків,

ключових рис та постійно відтворюваних ознак, які стають основою роботи уповноважених органів.

Виходячи з цього, принципи державного регулювання віртуальних активів можна визначити як вихідні положення та нормативні ідеї, що формують основу правового регулювання та забезпечують збалансовану взаємодію всіх учасників ринку віртуальних активів [4, с. 59].

Відповідно статті 14 Закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 № 2074-IX загальними принципами державного регулювання обороту віртуальних активів є:

Таблиця 1. Основні принципи державного регулювання обороту віртуальних активів

№ з/п	Принцип	Зміст принципу
1.	Доцільність	Державне регулювання має бути обґрунтованим і спрямованим на вирішення конкретних проблем у сфері віртуальних активів.
2.	Адекватність	Форми та рівень державного регулювання повинні відповідати реальним потребам ринку та враховувати можливі альтернативи.
3.	Ефективність	Регуляторні акти мають забезпечувати досягнення максимально можливих позитивних результатів при мінімальних витратах ресурсів для бізнесу, громадян і держави.
4.	Збалансованість	Регулювання повинно враховувати інтереси всіх сторін – держави, суб'єктів господарювання та громадян, забезпечуючи їх гармонійний баланс.
5.	Передбачуваність	Регуляторна діяльність повинна бути послідовною та узгодженою з цілями державної політики, що дозволяє бізнесу здійснювати довгострокове планування.
6.	Прозорість та врахування громадської думки	Всі рішення регуляторних органів повинні бути відкритими для громадськості, а ініціативи та пропозиції фізичних і юридичних осіб мають обов'язково розглядатися.

Джерело: створено авторами на основі [1].

Принципи державного регулювання обороту віртуальних активів забезпечують ефективність і прозорість процесу впровадження нормативно-правових актів. Вони спрямовані на досягнення балансу між захистом державних інтересів та розвитком ринку цифрових активів. Дотримання цих принципів сприятиме формуванню передбачуваного правового середовища для учасників ринку, підвищенню довіри з боку інвесторів і запобіганню фінансовим злочинам у сфері криптовалют.

Міжнародна спільнота активно працює над створенням стандартів для регулювання віртуальних активів. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) у 2019 році видала рекомендації, які зобов'язують країни впроваджувати заходи з ідентифікації клієнтів (KYC) та моніторингу транзакцій для постачальників послуг віртуальних активів (VASP) [5]. Зокрема:

➤ **Європейський Союз.** Регламент MiCA (Markets in Crypto-Assets), ухвалений у 2023 році, встановлює єдині правила для емітентів і постачальників послуг у сфері криптоактивів. Він передбачає ліцензування, прозорість операцій та заходи з боротьби з відмиванням грошей (AML) [6].

➤ **США.** Комісія з цінних паперів і бірж (SEC) та Мережа боротьби з фінансо-

вими злочинами (FinCEN) регулюють віртуальні активи залежно від їхньої класифікації (цінні папери, валюта чи товар). Постачальники послуг повинні реєструватися та дотримуватися вимог Закону про банківську таємницю (BSA).

➤ **Сінгапур.** Управління грошового обігу Сінгапуру (MAS) запровадило систему ліцензування для криптобірж і зобов'язало їх впроваджувати заходи AML/CFT (проти дія відмивання грошей і фінансуванню тероризму).

Міжнародний досвід демонструє, що ефективне регулювання ґрунтується на гармонізації законодавства, співпраці між країнами та адаптації до технологічних змін.

Отже, виділимо наступні підходи до державного регулювання віртуальних активів та запобігання фінансовим злочинам.

Таблиця відображає ключові аспекти державного регулювання віртуальних активів у контексті запобігання фінансовим злочинам. Основними напрямками контролю є фінансовий моніторинг, боротьба з відмиванням коштів, оподаткування криптовалютних операцій, визначення юридичного статусу цифрових активів, протидія кіберзлочинам та міжнародна співпраця. Порівняно з міжнародною практикою, в Україні законодавче регу-

Таблиця 2. Основні підходи до державного регулювання віртуальних активів та запобігання фінансовим злочинам

№ з/п	Сфера регулювання	Міжнародні стандарти	Стан регулювання в Україні	Запропоновані заходи
1.	Фінансовий моніторинг (AML/KYC)	Рекомендації FATF (AML/KYC), Шоста директива ЄС (AMLD6), Закон США BSA	Вимагається верифікація користувачів криптобірж згідно з Законом України «Про віртуальні активи»	Запровадження жорсткіших правил ідентифікації користувачів криптобірж та гаманців
2.	Відмивання грошей (AML) та фінансування тероризму (CFT)	FATF, 5-та та 6-та Директиви ЄС, Глобальна ініціатива ООН проти фінансових злочинів	Частковий контроль через фінансовий моніторинг банків та криптообмінників	Використання блокчейн-аналітики для відстеження підозрілих транзакцій
3.	Оподаткування криптовалютних операцій	Податкове регулювання в США (IRS), ЄС (регулювання у межах DAC-8)	Відсутня чітка система оподаткування криптовалютних доходів в Україні	Внесення змін до Податкового кодексу України щодо обов'язкового декларування криптовалют
4.	Юридичний статус криптовалют	ЄС визнає криптовалюту фінансовими активами, у США залежно від типу активу застосовуються різні нормативні підходи	Віртуальні активи визначені в Законі України «Про віртуальні активи», але не прирівняні до валюти чи фінансових інструментів	Визначення криптовалют як окремої категорії активів із чіткими правилами обігу
5.	Запобігання кіберзлочинам та шахрайству	Використання блокчейн-аналітики, співпраця з правоохоронними органами (Європол, Інтерпол)	Відсутні спеціалізовані підрозділи з боротьби з криптовалютним шахрайством	Створення в правоохоронних органах спеціалізованих підрозділів для розслідування криптовалютних злочинів
6.	Співпраця з міжнародними організаціями	FATF, МВФ, Світовий банк, Європол, Інтерпол	Обмежене міжнародне співробітництво у сфері контролю криптовалютних транзакцій	Підписання угод про обмін фінансовою інформацією щодо криптовалютних транзакцій з ЄС, США, G7

Джерело: створено авторами.

лювання криптовалют ще не є достатньо розвиненим, а правозастосовча практика лише формується.

Запровадження ефективного контролю за криптовалютними операціями потребує гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами FATF, ЄС та США. Це передбачає обов'язкову ідентифікацію користувачів криптовалютних бірж (KYC), моніторинг транзакцій, законодавче врегулювання оподаткування криптовалют та посилення співпраці з міжнародними організаціями. Удосконалення регулювання

дозволить мінімізувати ризики фінансових злочинів та сприятиме інтеграції України в глобальну систему цифрової економіки.

Відповідно, для створення ефективної системи державного регулювання віртуальних активів в Україні, яка б запобігала фінансовим злочинам, пропонується:

1. Гармонізація з міжнародними стандартами. Повна імплементація рекомендацій FATF та адаптація положень MiCA до українського законодавства.

2. Розширення повноважень регуляторів. Надання НКЦПФР та НБУ інстру-

ментів для реального часу моніторингу транзакцій і співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

3. Технологічні рішення. Впровадження систем аналізу блокчейн-транзакцій для виявлення підозрілих операцій.

4. Освітні програми. Підвищення рівня обізнаності населення та бізнесу щодо ризиків і правил роботи з віртуальними активами.

5. Чітке оподаткування. Внесення змін до Податкового кодексу для легалізації доходів від криптоактивів і запобігання їх приховуванню

Висновки

Регулювання ринку віртуальних активів є важливим завданням держави у контексті запобігання фінансовим злочинам. В Україні необхідно вдосконалити механізми фінансового моніторингу, запровадити обов'язкову ідентифікацію користувачів криптовалютних платформ та створити правові механізми для оподаткування цифрових активів.

Міжнародний досвід доводить, що ефективний контроль за криптовалютами можливий лише за умови співпраці державних органів із міжнародними регуляторами. Подальші дослідження мають бути спрямовані на аналіз ефективності впроваджених регуляторних заходів та їх вплив на економіку України.

Література

1. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

3. Virtual Assets. *Home*. URL: [https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html#:~:text=Virtual%20assets%20\(crypto%20assets\)%20refer,many%20potential%20benefits%20and%20dangers.](https://www.fatf-gafi.org/en/topics/virtual-assets.html#:~:text=Virtual%20assets%20(crypto%20assets)%20refer,many%20potential%20benefits%20and%20dangers.)

4. Tsukan S. V. Principles of state regulation of the virtual assets circulation: theoretical aspect. *Juridical scientific and electronic journal*. 2023. No. 2. P. 58–61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/11>

5. FATF (2021), Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers, FATF, Paris, www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Updated-Guidance-RBA-VA-VASP.html

6. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). *ESMA*. URL: <http://esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>.

Myrhorod V., Holokha A.

STATE REGULATION OF VIRTUAL ASSETS: PREVENTION OF FINANCIAL CRIME

The article examines the mechanisms of state regulation of virtual assets in the context of preventing financial crimes. Particular attention is paid to the issues of money laundering, terrorist financing, tax evasion and the use of cryptocurrencies in cybercrime. The author analyses the main risks associated with anonymity and decentralisation of cryptocurrency transactions, as well as methods of minimising them through state regulation.

International experience in the field of legal control over digital assets is considered, in particular, the recommendations of the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), EU directives and approaches of individual countries such as the United States, the United Kingdom and Germany. It is determined that the key instruments of state regulation are the introduction of mandatory user identification (KYC/AML), monitoring of transactions using blockchain analytics, creation of legal mechanisms for confiscation of illegally obtained digital assets and introduction of a system of taxation of cryptocurrency transactions.

The article focuses on the problems of legislative regulation of cryptocurrencies in Ukraine, in particular, the need to implement international standards into national

law, develop financial control mechanisms and cooperate with international organisations. The author proposes a set of measures aimed at improving the state policy in the field of virtual assets, including increasing the transparency of cryptocurrency transactions, expanding state control over crypto-exchanges, stimulating reporting and increasing liability for the use of crypto-assets in criminal schemes.

The findings can be used to formulate national policies on digital assets, develop legislative initiatives, and introduce modern

control technologies in the field of financial monitoring. Another important aspect is the development of international cooperation for the effective exchange of information and coordination of measures to prevent financial crime. Further research in this area could focus on analysing the effectiveness of already implemented regulatory mechanisms and assessing their impact on the country's economic development.

Keywords: state regulation, virtual assets, cryptocurrencies, financial crimes, financial monitoring, money laundering.